

'Sociale autonomie'

'Een ander helpen'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	4
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	7
Achtergrondinformatie	8
Bronnen	8

*Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.*

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst

Sociale autonomie

1. Zegt wat het ergens van vindt.
2. Komt verbaal voor zichzelf op.
3. Maakt eigen keuzes.
4. Regelt eigen zaken.

Leerlingvragenlijst

Je mening geven of ideeën uitvoeren.

1. Ik zeg wat ik ergens van vind.
2. Ik zeg het als ik iets wel of niet wil.
3. Ik kom voor mezelf op.
4. Ik kies wat ik zelf wil.
5. Ik regel mijn eigen zaken.

Onder **sociale autonomie** wordt het volgende verstaan: *Sociale autonomie is de vaardigheid de eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en hieraan trouw te blijven.*

Onder **een ander helpen** wordt het volgende verstaan: *Helpen is handelen in het belang van een ander. Iemand helpen kan in verschillende contexten bijvoorbeeld in contact met de leerkracht, een andere volwassene of een medeleerling. Belangrijk is dat je je bewust bent van het belang van jezelf en de ander. Het is nodig dat je je in iedere situatie blijft afvragen of je met helpen echt het belang van de ander en/of jezelf dient.*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociale autonomie en een ander helpen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociale autonomie kan dit sociale flexibiliteit zijn (balans egoveerkracht) en sociaal initiatief (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">Wil helpen			<ul style="list-style-type: none">Blijft de ander helpen ook als er een leukere activiteit zich voordoetGeeft feedback op het werk of handelen van medeleerlingenVerliest zich niet in het bieden van hulpWaakt over eigen grenzen	<ul style="list-style-type: none">Kent eigen mogelijkheden en beperkingenGeeft feedback op een prettige manier (bij iets negatiefs ook iets positiefs noemen)

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?
- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.

- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociale autonomie voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je veel aan het bepalen in de klas en vind je moeilijk om dingen los te laten? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geen ruimte voelen om sociale autonomie te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- Positieve betrokkenheid tonen
- **Positieve bekrachtiging geven**
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage sociale autonomie kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het helpen van een ander.

Monitoring: geef kinderen ruimte om te helpen. Doe een stap terug en wacht of het kind zelf sociale autonomie laat zien: helpt het een ander kind zonder zichzelf daarbij uit het oog te verliezen en geeft het op een prettige manier feedback? Wanneer dit niet het geval is, kun je als leerkracht het kind stimuleren door hem zelf uit te nodigen een ander kind te (blijven) helpen.

Positieve bekrachtiging geven: benoem het wanneer je ziet dat een leerling sociale autonomie laat zien tijdens het helpen van een ander, doordat hij bijvoorbeeld aangeeft dat het nu niet uitkomt om te helpen. Doe dit in de vorm van een compliment. Benoem wat al goed gaat bij het helpen, maar geef ook duidelijke feedback over verbeterpunten. Dit voorbeeldgedrag helpt de leerling om ook zelf goede feedback aan een ander te geven. Goede feedback helpt de leerling zijn eigen sterke en zwakke punten te ontdekken.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaatst kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Wil helpen (<4 jaar) – klusjes in de klas

Kinderen willen altijd wel helpen, maar soms weten ze niet zo goed wat ze kunnen doen. Laat ze zoveel mogelijk helpen bij de taken in de klas: opruimen, planten water geven, de grond vegen, dingen ophalen, etc. Stel als leerkracht de vraag 'wie wil me hiermee helpen?'. Zijn het altijd dezelfde kinderen die je willen helpen, dan kun je een andere leerling ook eens vragen of hij/zij je wil helpen. Willen ze dit niet, dan kun je ze een beloning geven voor helpen.

Wil helpen (<4 jaar) - bingo

Geef elke leerling een bingo-kaart met hierop pictogrammen van de meest gangbare klusjes in de klas. Denk aan: een bezem voor het vegen van de klas, gieter voor het planten water geven, vissen voor het eten geven van de dieren in de kas, etc.

- Motiveer de leerlingen om zo snel mogelijk de bingokaart vol te krijgen door deze klusjes te doen. Beloon ze met een spelletje, het uitzoeken van een liedje of het langer buitenspelen.

Blijft de ander helpen ook als er een leukere activiteit zich voordoet (8-10 jaar) – in de gaten houden

Vaak merk je dat kinderen in het begin gemotiveerd zijn om een ander te helpen, maar dat dit na een tijdje vervaagt, wanneer ze bijvoorbeeld zien dat andere kinderen iets leuks mogen doen (omdat zij bijvoorbeeld al klaar zijn). Dit kan ervoor zorgen dat ze niet meer gemotiveerd zijn om te helpen en beginnen te klagen.

- Wees hier als leerkracht alert op, door bijvoorbeeld van tevoren afspraken te maken. Wanneer kinderen weten wat je mag doen wanneer je klaar bent, komt het niet als een verrassing.
- Ook kun je met de kinderen afspreken dat je verplicht 15 minuten moet helpen, en daarna pas iets leuks kan gaan doen. Of je geeft de kinderen een extra opdracht die ze moeten maken wanneer ze klaar zijn.

Geeft feedback op het werk of handelen van medeleerlingen (8-10 jaar) -

Door middel van peer tutoring kun je kinderen aan een maatje koppelen. Zij maken samen opdrachten en helpen elkaar. Om dit minder oppervlakkig te maken, kun je de kinderen leren om na afloop te reflecteren. Hoe ging het samenwerken? Hoe vind je dat de ander gewerkt heeft? Wat ging er goed, en wat kan de volgende keer nog beter?

- Leer de kinderen hoe je dit het beste kunt benoemen. Bijvoorbeeld door eerst iets positiefs te noemen, daarna een verbeterpunt en tot slot een manier waarop de ander dit kan verbeteren.

Verliest zich niet in het bieden van hulp (8-10 jaar) – afremmen van kinderen

Waar sommige kinderen meer gestimuleerd moeten worden om anderen te helpen, zijn er ook kinderen die afgeremd moeten worden. Zij helpen vaak en nemen soms alles van de ander over, waardoor diegene niks meer hoeft te doen. Vaak weet je na een tijdje wel welke kinderen hier gevoelig voor zijn. Ga met deze kinderen een gesprek aan dat helpen goed is, maar je niet altijd hoeft te helpen. Soms mag je ook 'nee' zeggen. Helpen betekent niet dat je alles overneemt van de ander.

Waakt over eigen grenzen (8-10 jaar) – persoonlijke grenzen

Bespreek met de kinderen wat persoonlijke grenzen zijn. Bespreek ook dat deze per kind kunnen verschillen. Waar het ene kind iets wel accepteert (bijvoorbeeld dat je vastgehouden wordt wanneer je op het plein een spelletje speelt), zal een ander dit niet fijn vinden.

- Laat alle kinderen een poppetje tekenen op papier (of print een poppetje uit). Schrijf bij verschillende lichaamsdelen hoe anderen je aan kunnen raken (bijvoorbeeld bij de hand: hand vasthouden, klap-spelletjes, knuffel geven).
- Pak een rood, oranje en groen kleurpotlood. Kleur alles groen wat jij niet erg vindt. Wanneer je het in sommige gevallen niet zo fijn vindt, kleur het dan oranje en kleur het rood wanneer je het nooit prettig vindt (bijvoorbeeld als kinderen aan je haren zitten).
- Laat de kinderen hun eigen poppetje aan elkaar tonen, zodat ze merken dat elk kind iets anders heeft.
- Bespreek hierna wat je kunt doen om je grenzen te beschermen. Vertel andere kinderen wat je niet prettig vindt, zeg duidelijk 'stop houd op' of loop weg.

Kent eigen mogelijkheden en beperkingen (10-12 jaar) - kwaliteiten

Er zijn spelletjes beschikbaar waarmee je kinderen bewust kunt maken van hun eigen kwaliteiten, bijvoorbeeld [het kinderqualiteitspel](#).

Wanneer je een gesprekkencyclus op school hanteert, dan kun je deze kwaliteiten gebruiken om met de kinderen te bespreken waar ze goed in zijn en wat ze nog willen leren. De doelen die gesteld worden, kunnen ingaan op het ontwikkelen van hun kwaliteiten of het groeien in bepaalde kwaliteiten.

Geeft feedback op een prettige manier (bij iets negatiefs ook iets positiefs noemen) (10-12 jaar) – tips en tops

Oefen met kinderen om tips en tops te geven aan elkaar. Dit kan bij een spreekbeurt of boekpresentatie, maar ook heel goed bij het laten zien van (creatief) werk.

- Bespreek welke tips en tops goed zijn en welke niet. Bijvoorbeeld 'ik vond het goed' is te algemeen. 'ik vond dat je duidelijk sprak' is al beter.
- Door dit vaker te oefenen en als leerkracht kritisch te zijn op de tips en tops die de kinderen geven, leer je kinderen om goede feedback te geven.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

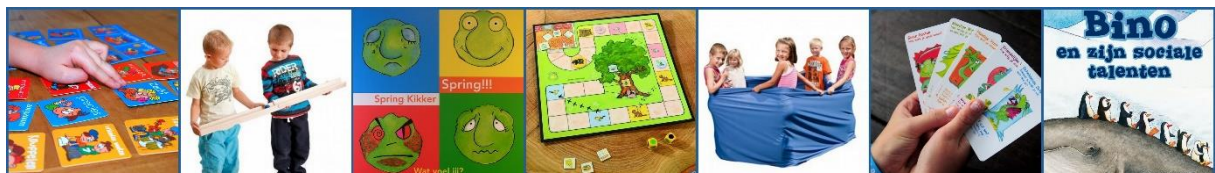
Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociale autonomie binnen het helpen van een ander. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Prentenboek 'Een cadeau voor Bino' / Marcel van Driel / geschikt voor: onderbouw

Bino en zijn pinguïnvrienden brengen aardig doen in praktijk: ze herkennen emoties bij elkaar én doen wat ze kunnen om elkaar te helpen: ze delen het speelgoed dat ze net zelf hebben gekregen meteen weer met een ander. En dat levert grappige situaties op!

In dit boek staat het thema 'aardig doen' centraal. Dit sluit aan bij het willen helpen van een ander. Achterin het boek staan verwerkingsopdrachten.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sova-methoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om sociale autonomie binnen een ander helpen.

De vaardigheid sociale autonomie heeft te maken met kiezen vanuit jezelf en met het bij je keuze kunnen blijven. Een kind dat deze vaardigheid beheerst weet wat het wil en ook waarom. Het blijft ook bij zijn keuze ook al is die anders dan die van een ander. Door te zeggen wat het ergens van vindt, komt het kind verbaal voor zichzelf op. Hiermee maakt een kind de eigen mening en behoeften kenbaar aan anderen. Het maken van een eigen keuze en het regelen van eigen zaken, ongeacht wat anderen zeggen of vinden, laat zien dat het kind vanuit zichzelf kiest en weet wat het wil. Het kind heeft eigenheid, wat tot uitdrukking komt in het hebben van eigen interessegebieden, hobby's en voorkeuren. Eigenheid is datgene wat het kind in aanleg als mogelijkheid heeft gekregen en dat zich in de interactie met de menselijke omgeving ontwikkelt om zo zijn unieke persoon-zijn te ontplooien (Kok, 2005).

Een kind dat niet of slechts beperkt in staat is om eigen mening en behoeften tot uitdrukking te brengen en eraan trouw te blijven, vraagt zijn omgeving om hem te helpen zijn eigen behoeften en meningen te ontdekken en daaraan vast te houden. Voor de ontwikkeltaak 'een ander helpen' betekent dit dat, als een kind deze vaardigheid beheerst, het duidelijk zal zijn over wat het wil. Daardoor zal het samenwerken meestal soepel en doelgericht verlopen. Het kind heeft een duidelijke eigen inbreng wat meestal positief doorwerkt in het contact met andere kinderen.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

Door hun beperkte uiting van autonomie zijn deze kinderen vaak afhankelijk van andere kinderen, bijvoorbeeld van hun goedkeuring. Kinderen met weinig eigenheid scoren dan bovengemiddeld tot hoog op sociale flexibiliteit. Zij zijn immers als het ware genooddaakt zich aan te passen aan anderen. Het kind laat veel ruimtegevend gedrag zien, maar verliest daarbij de ruimte voor zichzelf. Ondersteunen we deze kinderen niet, dan lopen ze het gevaar een meeloper te worden, zonder eigen mening.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

Kok, J.F.W. (2005). *Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk.* Utrecht: De Tijdstroom.